

Josef Kroutvor

Totální exil Ivana Blatného

Opouští-li básník vlast, musí k tomu mít už nějaký závažný důvod. Ivan Blatný nepochybně takový důvod měl. V únoru 1948 došlo v Československu k tak zásadní politické a kulturní změně, že mnohdy byla v sázce lidská existence. A to nejen existence morální, ale v některých případech i existence fyzická. Blatnému snad nehrozila přímo politická likvidace, přesto však odešel z vlasti. Rozhodl se před vlastním svědomím: odešel jako čestný člověk...

V úterý 30. března oznámily světové agentury, že se básník Ivan Blatný nehodlá vrátit do Československa. Ještě týž večer odvysílal český program londýnského rozhlasu s Blatným rozhovor, který nesmírně popudil některé domácí posluchače. Blatný zde údajně prohlásil, že kultura v Československu upadá, že básníci jsou nuceni psát optimistické verše, že strana zasahuje do uměleckého života i tvorby... Básník tedy mluvil pravdu a čas ji potvrdil. Co se asi tehdy v Blatném všechno dělo! Jestliže se už rozhodl k takovému činu, pak musel svou novou situaci v exilu prožívat dvojnásob těžce. Vždyť i on podlehl demagogii, je podveden a zklamán. De facto i on – básník Ivan Blatný – psal optimistické verše, socialistickou poezii, podílel se na vývoji české kultury a připravoval její pád.

Básník prohlédl trochu pozdě, ale prohlédl. O to těžší a bolestnější bude návrat od člověka k básníkovi, od lidské pravdy k pravdě poezie. V každém případě je Blatného rozhodnutí odejít do exilu vědomým činem, který s pozdější nemocí nemá nic společného. Úzkost je následkem, nikoliv příčinou. Hluboká vnitřní krize zažene Blatného až za zdi blázince.

Domácí pomsta bude obzvlášť krutá. Nesmíme zapomenout, že Blatný je také člen strany. Blatný je odpadlík, Blatný zradil. A zrada se hodnotí citově, v prvním okamžiku je soud naprosto jednoznačný. Kdo se odrodil, je definitivně ztracen. Ani opozice není hodnocena tak přísně jako zrada. Blatný se rozešel se stranou, a navíc zklamal jako socialistický básník. Tak je třeba číst závěr veřejného prohlášení

mladých spisovatelů z 31. března 1948: „Blatného čin se jeví jako nízkost politická, básnická a lidská, jako vědomá lež, žádající bezodkladně zpropitného, a jako dokonalá sebevražda někoho, komu jsme donedávna říkali český básník. Ivan Blatný od svého vstupu na cizí půdu navždy zemřel pro českou literaturu.“ Podepsán výbor Klubu mladých spisovatelů: Kamil Bednář, Bohuslav Brezovský, Ladislav Fikar, Jan Grossman, Jiřina Hauková, Jiří Hájek, Josef Hiršal, Jindřich Chalupecký, Oldřich Kryštofek, Jan Kloboučník, Sergej Machonin, Jan Pilař, Ivan Skála, J. V. Svoboda a Jan Štern.

Prohlášení nápadně připomíná parte. Blatný je odepsán, je prohlášen za mrtvého. Exil znamená dezerci z první linie, z ideologické fronty. O umění nejde vůbec. Tam, kde strana řídí kulturu, nemá básník právo osobní volby. Socialistický básník nemůže opustit lid, nesmí stát stranou, nesmí se uzavírat do věže ze slonoviny, nesmí odejít do ciziny, nesmí dokonce ani spáchat sebevraždu. Vždyť podobná prohlášení o zradě se objevila také po smrti Majakovského. Básník je miláček, ale běda, jestliže zradí. Mezi exilem a sebevraždou není nakonec tak velký rozdíl.

K veřejnému prohlášení se připojily i další hlasy. Intonace je různá, záleží na povaze a účelu věci. Někdo útočí přímo, jiný se dovolává přátelství a citů. Pro Oldřicha Kryštofka je to jasný případ: „Ivan Blatný si pospíšil přihlásit se o žold a zařadil se mezi londýnské štváče. Pro nás, jak jsme již jednou řekli, přestává existovat.“ V této malé glose už krystalizuje budoucí jazyk padesátých let.

Poněkud jinou formu zvolil Jindřich Chalupecký, a to svou oblíbenou formu dopisu. Oslovení je ještě přátelské – Milý Ivane –, ale závěr se už podobá klatbě. Není pochyb, jaké zájmy Chalupecký chrání, i když jeho pozdější vývoj bude v mnohém následovat svědomí básníka. Dopis dovoluje rozehrát citlivé struny. A nejen to. Dovoluje, aby si pisatel udržel zdání dobrosrdečnosti a rozvahy. Pisatel dopisu moralizuje a přitom je elegantně nad věcí. „Ivane, naše místo je zde a nikde jinde. V této zemi jsme se zrodili, tato země nás vychovala, v ní také jednou složíme své kosti. A je to dobrá země, Ivane.“ Kolikrát jsme jen slyšeli tyto sentimentální řeči! Člověk by opravdu nemístně zjhl. Jaká velká slova a jaká malichernost za nimi. Přesto a právě proto Chalupecký vyčte Blatnému i letadlo, pohodlnou cestu do Anglie. Správně by měl básník zvolit dobrodružnou cestu, trmácet se po

táborech... Závěr dopisu vyznívá opět absolutně. Žádné na shledanou, Ivane, ale sbohem!

Při odchodu do exilu má Blatný za sebou čtyři knížky. S Blatným se počítá, není to žádný rýmující poeta, ale opravdový básník. Ještě v roce 1952 si na něj vzpomene Vítězslav Nezval v básni Ach škoda. To už je Blatný dávno mezi mrtvými. Snad proto Nezval ani neuvádí jméno, i když z veršů je jasné, o koho běží. Nezval provádí dokonalou syntézu stranické disciplíny s lyrickým sentimentem. Znovu se opakují staré výčitky a kletby, ale něco je zde nového. Zatracení je dovršeno, přichází trest. Báseň se poprvé zmiňuje o blázinci.

Co chtěl jsi mít? Co? Slávu? Klid?

Zatím co my se lopotíme?

Jak málo měl jsi rád náš lid!

Tys zradil jej, my nezradíme!

I na nejmenší dědince

budem s ním letos sklízet žito,

zatím co ty v zdech blázince...

Je mi tě přese všecko líto.

Ivan Blatný odjel do Londýna jako člen literární delegace. Hned po příjezdu, jak nás informuje Jiří Kolář, se Blatný oddělil od skupiny a telefonicky oznámil své rozhodnutí nevrátit se domů. Je zřejmé, že Blatný postupoval velmi obezřetně. Nechtěl se zbytečně dohadovat, trápit se a také měl docela jistě strach. Rozhodnutí o odchodu z vlasti už padlo, ale psychická situace nebyla zvládnuta. Tu ostatně Blatný nezvládne ani později. Z exilu se stává těžké trauma na pokraji schizofrenie. Představa, že bude komunisty lapen, rozvrací jeho vnitřní svět. Psychiatrická léčebna neznamená pro Blatného jen péči, ale také útočiště. Blatného telefonní rozhovor byl ve skutečnosti posledním rozhovorem s tímto světem. Vnitřně zhroucený básník se zakrátko ponoří do hluboké anonymity.

Celá moderní literatura je poznamenána komplexem exilu. Spisovatelé a básníci se dostávají do situace, kdy musí před terorem zvolit odchod z rodné země. První velká exilová vlna se zvedla po Říjnové revoluci, druhá po nástupu fašismu. Odešli například Bunin, Šklovskij, Kuprin, Andrejev, Cvetajevová, před Hitlerem uprchli Mannové,

Döblin, Horváth, Werfel, Broch, Brecht, Roth a další. Svým způsobem je i Joyce emigrantem. Je to prostě dlouhá řada jmen, cesta plná ztroskotání, útěků, někdy i absurdních návratů. Literární umělec ztrácí doslova půdu pod nohama, prostředí, z kterého tvoří, a především svůj jazyk. Všechno se časem oželí, ale živý jazyk je prakticky nenahraditelnou zkušeností. Nezbyvá než konzervovat vědomí a emigrovat ještě do jazyka. Literární emigrace se nemůže vyhnout schizofrenii řeči.

Situace exulanta je existenciální situací v původním smyslu. Život v cizině, mimo rodný jazyk, je spíše bytí než život. Člověk je obnažen, stojí sám ve světě, je mnohem zranitelnější, ale na druhé straně i vnímavější k novým podnětům. Exil je nepochybně osobní tragédií, ale i jistou možností hluboce prožít sám sebe. To je například případ polského literáta Gombrowicze, který zachytil tyto výjimečné existenciální pocity ve svých denících. Jak poznamenal Rudolf Wartung, vědomí exilu umožnilo Gombrowiczovi zachytit jedinečné pasáže života. Exil skutečně zbystřuje smysly až k nesnesitelné intenzitě vjemů. Z velké citlivosti vzniká ovšem i zpětný efekt oslnění. Smysl pro zrnitost, pro detail, je charakteristickým rysem těchto existenciálních mysterií. Neustálá ostražitost vytváří nežádoucí psychické napětí. Vyhrčená životní situace je pak příčinou vnitřních poruch. Dalo by se rovnou mluvit o emigrantské neuróze.

To všechno platí také o Ivanu Blatném. Blatný se ocitl v situaci nahého v trní. Jeho citlivost je vystupňována až na maximum a je kvalifikována jako duševní nemoc. Český básník Ivan Blatný se dostává do anglického blázince a z něho už nevyjde. V tomto prostředí, kde se věčně mísí poruchy s normálními projevy, stráví Blatný celou druhou polovinu života.

Na Blatného by už dávno zapomněl svět. Málem by se nikdy nikdo nedozvěděl, že psal dál, že byl stále básníkem. Přes veškerou tragiku neopustilo básníka fátum. Před lety se nemocniční sestře Frances Meachamové dostal do ruky seznam pacientů Warrenova domu v nemocnici sv. Klimenta. Právě zde našla jméno Ivan Blatný, které jí znělo česky, a také se nemýlila. Kdo je a hlavně kdo kdysi byl, to zatím nevěděla. Ivan Blatný ji zajímal v první řadě jako Čech. V srdci Frances Meachamové se ozvala stará láska... Kdysi, za druhé světové války, se zamilovala do českého letce, ale milostný vztah se po válce rozpadl. Je to spíše smutný, dojemný příběh, slečna Frances se už

nikdy nevдалa... Láska sice skončila, ale cit zůstal. Čeština se jí vryla navždy do paměti.

Po pětadvacet let zahazovali ošetřovatelé vše, co pacient Blatný napsal, do koše. S Blatným si nikdo nevěděl rady. Teprve Frances Meachamová intuitivně rozpoznala, že zápisky nejsou jen škrábanicemi blázna. Začala Blatného rukopisy schraňovat a vymohla v ústavu bezbrannému básníkovi vlastní kout, stůl, židli a psací stroj. Za pět let se shromáždilo tolik textů, že bylo třeba hledat další pomoc, popřípadě nakladatele. Tak se nakonec stalo, že se básně dostaly do rukou Josefa Škvoreckého. Nemohlo být lepší volby. V roce 1979 vydává Sixty-Eight Publishers v Torontu sbírku Stará bydliště. Knížku uspořádal jiný český básník žijící v exilu – Antonín Brousek.

Nová sbírka Blatného rázem zaujala čtenáře poezie. Zaujaly texty a zaujala i legenda básníkovy osudy. Básník Ivan Blatný vstupuje podruhé do české literatury. Je třeba odpovědět na řadu otázek. Blatný není obyčejný případ a není také výjimka. Z hlediska zpětného pohledu, z hlediska vývoje pětaticeti let a z hlediska vývoje po roce 1968 už dávno výjimkou není. Je to tragický případ, jeden z nejtragičtějších, ale má svou vnitřní logiku.

Československá emigrace závratně vzrostla, lidé hromadně odcházeli ze země. Morální hodnocení emigrace se podstatně změnilo. Dykovo poetické zvolání *Opustíš-li mne, zahyneš!* přestalo nějak platit. Kdo by chtěl ještě dnes mluvit o zradě! Tisíce lidí odešly do ciziny, mezi nimi spisovatelé, básníci, umělci... Situace je dnes docela jiná než před lety, kdy se osamělý člověk rozhodoval k činu. Tehdy znamenala emigrace něco docela jiného. V rozhodnutí opustit vlast muselo být mnohem více zoufalství, více výčitek, větší musel být pocit prokletí. Blatný vzal celou tuto tíhu na sebe. A podlehl. Ale vzal ji na sebe proto, že byl básník.

Pro Blatného je exil ještě dlouhým čekáním. Čas přítomný, který hledal básník ve své čtvrté, poválečné sbírce, se proměnil v čas absolutní. O čem jiném mluví báseň Neděle?

*Je neděle Mám volno
pacienti očekávají své návštěvníky
chodím mezi budovou nemocnice a farmou
snad budu mít také nějakou návštěvu
snad mě najdou
snad se na cestě objeví Brušák
anebo Listopad
anebo Dresler
jsou tady v cizině léta a ještě jsem je neviděl
mám připraveny básně
budem mluvit o literatuře
svět bude zas plný života*

Průzračný čas exilu je naplněn nekonečným steskem. Tíha času, který se zastavil, je tíhou nejtěžší. Dokonce i všední dny se podobají takovým nedělním svátkům, bezdůvodně velkým chvílím volna. Blatný zírá do věčnosti a čeká. Zatímco vnější obraz světa zůstává strnule neměnný, probíhá uvnitř živé dění. Osamělý člověk vzpomíná: v básni Neděle na Brušáka, básníka Listopada, Dreslera... Stejně tak vzpomíná na jiných místech na své literární idoly, na přátele ze Skupiny 42, na své spolužáky, dokonce si vzpomíná na jména kdysi slavných fotbalistů malých moravských klubů.

*V malebném zákoutí u malé řeky Svratky,
Meteor VIII tady kdysi hrál. Byla to remíza.
Ó vraťte se mi zpátky,
Řitičko, Vršecký, Paráčku a tak dál.*

Poezie fotbalových hřišť, běžeckých drah, tenisových dvorců patřila také k oblíbeným tématům Skupiny 42. Jan Hanč byl nejen básník skupiny, ale také lehkootletický trenér. V poetice civilismu hraje sport důležitou roli. Dá se tedy říci, že se Blatný ve své básni nevrací jen do vzpomínek, ale také do světa určitých představ, k poezii Skupiny 42. Je to docela jiný pohled na sport, než jak ho vidíme dnes. Je tady více nadšení a méně davových vášní, více improvizace a méně techniky. Ostatně láska ke sportu neopustila Blatného ani v Anglii. I tady zůstává nadšeným fanouškem fotbalu a tenisu.

Pro toho, kdo vzpomíná, mají vždycky jména magický smysl. Konkrétní jméno osoby, název ulice, jména skutečná, ale i jména neskutečná, totiž jména slavných umělců, se kterými se Blatný nikdy nesetkal, ožívují paměť. Jména jsou jakési pevné body v tekutých píscích zapomnění. Jak často se konkrétní názvy a jména osob vyskytují v básních Blatného! To není jen fetišismus poetiky civilismu, to je také obrana před entropií času. Jména – tak se jmenuje báseň složená pouze z názvů a jmen. Melancholie vzpomínání se v závěru mísí s trpkou ironií osudu.

*Beer, Binder, Blatný – k tabuli jsem volán,
Adámek, Bartoš, stěhování Holan,
Dvořáček, Hora, Jahn –
a už jsem stěhován.*

Blatného vzpomínání nebere konce. Takovou paměť snad ani člověk nemůže mít, aby unesl tolik smutku. Z mollové stupnice lyrického impresionismu se ozývají tragické tóny.

*Copak asi dělá Áda Rys?
Copak asi dělá rudá Praha?
Na divadla padá jarní vláha,
stmívá se a prší do kulis.*

Tady už prší docela jinak než v Paní Jitřence. A dokonce jinak než v Melancholických procházkách. To není ani lyrická sprška první sbírky, ani deštivé civilní počasí, protektorátní plískanice brněnských ulic. Tenhle vytrvalý déšť připomíná spíše potopu, konec světa. Neustávající déšť zatahuje panoráma Prahy olověnou oponou. Prší do kulis, do starého kusu. Tato hra byla už přece dávno dohrána. Zbyla jen dekorace, ale i ta je dnes veteší vzpomínky. Stmívá se, šero houstne. Na opuštěné scéně zůstal poslední divák: Ivan Blatný.

Pravda, některé básně se podobají svěžím akvarelům. Stačí jen několik tahů štětce, několik skvrn, aby se obraz vynořil ze světla a vodní mlhy. Jiné básně připomenou sametová nokturna. Svět by byl krásný, nebýt paměti. Ale podvědomí se nenechá ošálit, podvědomí tiše pracuje. Vzpomínky se znovu a znovu vracejí, z galejí paměti jen tak

Blatný neunikne. A kdyby i člověk unikl, stěží unikne vzpomínce na vánoční svátky. To je zcela konkrétní obraz s nezapomenutelnou atmosférou. Na Vánoce chce být každý doma. Blatného vánoční báseň musí každého čtenáře hluboce dojmout. O její naprosté konkrétnosti svědčí i připsané datum: 2. 12. 1973. V duši Blatného se nic nezměnilo. Čas přešel, přešly dějiny, ale lyrické jádro Blatného existence nedoznalo změny. Ještě po pětadvaceti letech exilu lpí básník na stejné vizi. Podstatu nenarušila ani duševní nemoc. Báseň je pozoruhodně celistvá a plynulá. Kdybychom neznali pozadí, dalo by se dokonce mluvit o vnitřní harmonii. Je tedy básník opravdu blázen? Vždyť Vánoce mluví o naprostém opaku.

Uchovat si po léta živý smysl pro rodný jazyk není snadné. Jazyk se musí obnovovat novou zkušeností, okysličovat jako krev. A tak si Blatný posteskne.

*Trošku psát česky znova,
chybí mi česká slova,
peří a lupení
těch krátkých letních dní.
Kůň kluše, kovář ková,
v měknoucím soumraku lípa je fialová.
Večerní procházka. Půjdu si sednout k ní.
A broucci spí a spí.*

Kůň kluše, kovář ková... To je přece lyrická variace z dětského slabikáře. Máma má maso... Básník ztracený v exilu si v duchu opakuje češtinu, vrací se k prvním slovům. Jazyk je ve skutečnosti druhý básníkův exil. Nejen blázeňec, ale i jazyk, básnický jazyk v původním smyslu znamená útočiště. Jen jazyk je místem úlevy a bezpečí, vlastním koutem v cizím světě. Básník na jazyku lpí, i když mu chybějí slova. Ale žádné slovo není zapomenuto, jen se potopilo do nevědomí. Proto se Blatný ještě hlouběji ponořuje do paměti jazyka, aby pod jazykem nakonec objevil univerzální řeč. Tak vznikají, rodí se makarónské texty, kde se Blatný vyjadřuje anglicky, německy, francouzsky... Jen rusky ne. Jen ruština, o které se kdysi domníval, že jí intuitivně rozumí, zde kupodivu není. Tyto básně pořadatel do sbírky Stará bydliště nezařadil. Snad to nebylo možné z technických

důvodů, snad měla být zachována stylová čistota. Rozhodně to není celý Blatný.

Stará bydliště představují jen jednu rovinu Blatného tvorby. I přes nesporné kvality sbírky by mohl někdo právem namítnout, že se jedná o konzervované vědomí čtyřicátých let. Ve skutečnosti tomu tak není, Blatného vývoj pokračoval dál. Naštěstí se do Československa dostaly i vícejazyčné texty, které vydala samizdatová edice KDM. Sbírka se jmenuje Pomocná škola Bixley. Leccos nám zpětně odhalí tyto neznámé texty, tak jako nám zase torontské vydání pomůže pochopit polyfonní jazykové struktury. Kuriozita zapadá přirozeně do kontextu a přestává být kuriozitou. Česká literatura se bude muset s tímto posunem poetiky k řeči ještě vyrovnat. Ostatně Blatný už není tak docela sám. Podobný pokus představují dnes například i texty Věry Linhartové.

Jak se vůbec k těmto náročným slovním strukturám postavit? Už na první pohled je nápadná „věčnost“ těchto básní. Reflexe je maximálně potlačena a na místo dojmů nastupují fakta. K náplni básnického textu patří fragmenty paměti, oblíbené fetiše a rekvizity, zvětšené detaily, nápisy a jména, konkrétní citáty či jen „citace“ v cizím jazyku. To všechno se nedá vysvětlit jen starou poetikou Skupiny 42 a válečným surrealismem. Je zřejmé, že Blatný už pracuje na nové metodě: *Chci dělat koláže, chci stále vypůjčovat / je zase éra citátů.*

Blatný dává čtenáři básně nahlédnout do karet. Nepovažujeme tedy polyfonní struktury za pouhé zmatení jazyků, je zde záměr. Vždyť k podobné věčnosti poezie, „zrušení básně“, dojde v šedesátých letech nezávisle i Jiří Kolář. Přemíra cizích prvků mění tradiční představu básně. Citace jsou poetikou moderního světa a próza faktů je zkouškou poezie. Přesto všechno jsou to stále básně.

Po dada a surrealismu považujeme za básně už leccos. Poezie je vystavena tvrdé konfrontaci se světem faktů. Báseň musí obstát, jinak nemá smysl. Dada se rozhodlo k první provokaci. A po Panu Antipyri-novi přišli další bořitelé mýtu. Za několik málo let se změnila poezie tak, jako se nezměnila za celá staletí. Z básní vyvanulo přes noc kadi-dlo, objevila se holá věčnost. Snad by se dalo říci, že báseň je to, co je sice próza, ale prózou se nedá vyjádřit. Moderní poezie změnila těžiště citu. Romantické teritorium tisíciletého panství poezie přestalo platit. Hranice mezi básní a světem se přesunula do neznámých končin.

Z poezie se stalo velké dobrodružství objevů a výzkumů. Tak se musíme nakonec dívat i na Blatného básnické koláže s množstvím citátů. I Blatný musel vyjít sám ze sebe, opustit svůj lyrický objekt. Blatný cituje a hledá.

Opuštěného básníka se zmocňuje naprostá posedlost. Blatný píše a píše, píše celé noci na záchodě, kde jediné svítí stále světlo. Texty se hromadí skoro bez ladu a skladu, ani Blatný neví, kde je všemu začátek a konec. Popsané papíry odnášela Frances Meachamová a ukládala je do beden v garáži. Neustálé proudění poezie se rozlévá do šíře, básník přechází volně z jednoho jazyka do druhého. Do vnitřního monologu vstupují dialogy světa. Všechno plyne, všechno je poezie, jednotlivá báseň přestala skoro existovat. Je to koneckonců jeden nekonečný text: *Přeházeli mi všechny papíry / vydám to tak / napřeskáčku s přerušeními s vodou.*

A text už pokračuje dál. Stačí jedno slovo, aby se nekonečně rozvínila hladina dalšími a dalšími obrazy. Je to ještě surrealistický automatismus? Nebo je to spíše Joyceův vnitřní monolog, work in progress? Teprve kritické vydání může poskytnout odpověď. Ale už teď můžeme říci, že surrealismus je pouze východiskem, nikoli celou technikou. Joyce je anglickému Blatnému rozhodně bližší.

Do české literatury vstupuje nový vícejazyčný literární fenomén. Nejde zdaleka jen o to, že máme také českého Joyce. Ani Joyceova tvorba se nedá vysvětlit pouze úžasným jazykovým nadáním. Hra se slovy je jen polovinou pravdy. Také Joyce byl exulant, člověk mimo vlast. Ani Blatný si nehraje se slovy jen tak. A také Blatný musel odejít ze své rodné země. V obou případech nachází moderní literatura exil v řeči. S babičkou a dědečkem mluvil kdysi český básník němec-ky. Už někde tady je počátek pozdější jazykové polyfonie.

Bettina Arnim

*schreiben sie mir einen Brief in deutscher Sprache
in der Sprache meiner Grossmutter
in der Sprache meines Grossvaters
in der Sprache des alten Österreichs*

Nezapomeňme také, že Brno bylo kdysi česko-německým městem. A připomeňme si, že i Joyce je z dvojjazyčného prostředí a že se

nezbavil jazykového a národnostního konfliktu ani v emigraci, když se usadil v Terstu. Blatnému nebyla dvojjazyčnost nijak cizí, ale byla potlačena národnostní ideologií první republiky.

Teprve po letech v anglickém exilu si Blatný uvědomil své bytostné určení, své původní středoevropské kořeny. Český básník dochází k zvláštním názorům.

*Lanškroun je nyní úplně český
Lands Kron
svatováclavská koruna bez sto dvaceti volů
bude hovězí*

Logika básně je docela jasná. Zdaleka nejde jen o konflikt jazyků, ale o uspořádání Evropy. Soužití dvou i více národů v jednom kotli je jediným možným řešením. Vzájemné překrývání kultur vytváří specifickou atmosféru střední Evropy. Vytyčovat zde nějaké pevné hranice je omyl dějin.

*Za hřivnu stříbra škoda Němců
škoda zněmčelého území
škoda dvojjazyčných měst
Python má až tři jazyky*

Ivan Blatný se vůbec nezbláznil. To spíše český básník začíná konečně myslet. Z českého básníka se konečně stává Evropan, člověk ze střední Evropy. Blatný proráží jazykovou bariéru, likviduje 19. století ve století dvacátém. České vlastenectví nesmí být na úkor evropského ducha.

Nepochybně ve škole přibyla Blatnému francouzština. A v exilu se už trvale připojila angličtina. Blatný vstoupil do babylonu jazyků. Jeden význam se přelévá do druhého, zvuk jednoho slova nachází ozvěnu v jiném jazyku. Metafory putují sem a tam. Všechny jazyky vstupují do jedné řeči básně: *louky die Wiesen na něj čekají za městem / Wie sen jak sen how a dream.*

To všechno je samozřejmě velká improvizace. Blatný je mystifikátor, který miluje ironii makarónských textů, surrealismus řeči, groteskní setkání slova se slovem. Básník se neodrodil ani neodcizil českému

jazyku, není třeba mít obavy. Ostatně říká to sám zcela jasně: *Jsem jenom básník jednoho jazyka / ale miluji cizojazyčné vložky.*

Jen hlupák může vylučovat Blatného z české literatury. V tomto případě nejde o filologický experiment, ale poezii, která má stále svůj základ v rodné řeči. Společným jmenovatelem zůstává i nadále čeština.

*Má báseň pomalá, teď roztáčí se, skáče
když píši mluvnicki, když myslím na oráče,
na třídy slovesné a neživotný meč.
Chci všechno skloňovat jen podle vzoru žena
a vzoru Ostrava, důlní a zakouřená
svižný a Rusalka jak praví Naše řeč.*

To je opravdu pozdní Blatný! Na povinnost básníka k rodnému jazyku Blatný nikdy nezapomněl. Uprostřed disharmonických struktur makarónských textů opět zazní česká melodie, rytmus původního jazyka. Básník myslí na oráče a opakuje si českou mluvnicki. Tento člověk, který už přišel o všechno, lpí do poslední chvíle na rodné řeči. Zapomenut daleko od vlasti zůstává Blatný věrný posláním básníka.

Nervově zhroucený Hölderlin není Blatného případ. Hluboký žal nad ztrátou milované Diotimy narušil i jádro osobnosti. Hölderlin se opravdu chová jako nemocný, jako blázen či schizofrenik, počmárá každý papír, který mu škodolibí návštěvníci podstrčí, podepisuje se smyšleným jménem Scardanelli... Po neúspěšné hospitalizaci se ujímá chorého génia stolař Zimmer, v jehož rodině pak prožije Hölderlin zbývajících 36 let života. Jen zvnějšku je osud básníků podobný, jinak je spojuje jen to, že oba v nemoci psali. Hölderlin do nemoci upadl, Blatný do nemoci spíše unikl. Duševní nemoc je pro Blatného jistou obranou člověka v cizím světě.

Blatný je blázen, který není blázen. Osud tohoto básníka vzbuzuje především soucit. O to víc člověka šokuje, když zjistí, že i tragédii jeho života lze zneužít. Magazín Co vás zajímá (5/1972) použil fotografii Blatného – přetištěnou ze Sternu – k názorné ukázce, jak to dopadne s těmi, kteří opustí vlast. Tvář nesoucí stopy psychického utrpení má varovat ostatní. Skutečná pravda a smysl utrpení jsou ovšem zamlčeny. Tak tedy vypadá zločinec, který si odpývá

v anglickém blázinci zasloužený trest. Koneckonců trochu to připomíná i Nezvalovu báseň... Po léta byla poezie pro Blatného vším – nadějí. Snad jen tak mohl básník přežít, přežívat den za dnem svůj úděl. Je ještě takový život vůbec životem? Básně nám říkají, že ano. I v nejhlubší izolaci prožívá Blatný svou lidskou existenci: vzpomíná, píše nekonečný dopis světu, zajímá se o politiku a sport, má své malé radosti, vnímá lyrické obrazy anglické krajiny, má smysl pro humor, dokonce ho ještě vábí sex. To přece není vyhaslý člověk!

Blatný šel strmou cestou básníka. Odešel z rodné země, pak emigroval podruhé, když se vzdal tohoto světa a uchýlil se do blázince. Ale ani to nestačilo jeho touze po absolutnu. Nakonec emigroval Blatný ještě do jazyka. Ve svém totálním exilu dokonale spojil emigraci vnější s emigrací vnitřní.

Slavný Dykův výrok je nadmíru zpochybněn. Český básník opustil, odešel, ale nezahynul. Byl to těžký život, skoro živoření, ale i utrpení může mít smysl. Není to obyčejná lyrika, není to postskriptum kdysi nadějného básníka, zmatení jazyků a slov. Je to kus autentické české literatury v exilu.